

Modernizacja czy polaryzacja? Długotrwałe i globalne zmiany w strukturze zatrudnienia: Europejski Monitor Zatrudnienia 2015

Streszczenie

Wprowadzenie

Europa zaczęła wychodzić z długotrwałego zastoju gospodarczego, który rozpoczął się wraz z nadejściem globalnego kryzysu finansowego w 2008 r., a następnie pogłębił w związku z kryzysem wspólnej waluty, który miał miejsce w krajach strefy euro w latach 2010-2011. W minionym roku łączny poziom zatrudnienia wzrastał w najszybszym od 2008 r. tempie. Łączna stopa bezrobocia w UE spada od września 2013 r.

W czwartym rocznym sprawozdaniu Europejskiego Monitora Zatrudnienia omówiono szczegółowo zmiany w zatrudnieniu na poziomie poszczególnych państw członkowskich i całej Unii, które zaobserwowano w okresie pomiędzy drugim kwartałem 2011 r. a drugim kwartałem 2014 r. Autorzy przyjęli podejście oparte na miejscach pracy, które umożliwia opisanie zmian w zatrudnieniu w sposób ilościowy (liczba utworzonych lub zlikwidowanych miejsc pracy) i jakościowy (rodzaje miejsc pracy). Podejście to zostało wykorzystane przede wszystkim aby ocenić, w jakim stopniu struktury zatrudnienia w gospodarkach rozwiniętych ulegają polaryzacji w związku ze spadkiem zatrudnienia na stanowiskach średnio wynagradzanych, lub modernizacji w wyniku wzrostu liczby wysoko wynagradzanych miejsc pracy wymagających wysokich kwalifikacji.

W sprawozdaniu poddano analizie profil czasowy ostatnich zmian w strukturze zatrudnienia, ponieważ zaobserwowany wzrost zatrudnienia zbiegł się w czasie z przejściem od bardziej spolaryzowanych zmian w zatrudnieniu w latach najgłębszej recesji, do bardziej równomiernego rozkładu zatrudnienia, a nawet odchylenia w dół, tj. większego wzrostu zatrudnienia na stanowiskach niżej wynagradzanych. To odślania widmo wzrostu zatrudnienia na stanowiskach charakteryzujących się niską wydajnością, w konsekwencji którego wydajność, a co za tym idzie również poziom życia nie poprawiają się pomimo wzrostu liczby miejsc pracy.

Autorzy sprawozdania przedstawili również w syntetyczny sposób główne wnioski z dwóch innych analiz sytuacji na rynku pracy, w których przyjęto podejście oparte na miejscach pracy. Pierwsza analiza dotyczy zmian, które zachodziły od lat 70. XX w. w sześciu krajach

europejskich: Niemczech, Hiszpanii, Wielkiej Brytanii, Szwecji, Irlandii i Szwajcarii. Druga opiera się na badaniu przeprowadzonym niedawno przez grupę badaczy rynku pracy spoza Europy; jej autorzy skoncentrowali się na sytuacji w Australii, Chinach, Japonii, Rosji, Korei Południowej i Stanach Zjednoczonych.

Kontekst polityki

Unijna strategia „Europa 2020” na rzecz inteligentnego, trwałego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu obejmuje zobowiązanie w zakresie wspierania wysokiego poziomu i wydajności zatrudnienia. Oznacza to powrót do realizacji celu sformułowanego w strategii lizbońskiej: „więcej lepszych miejsc pracy”. Większa liczba miejsc pracy jest potrzebna, by poradzić sobie z problemem wydłużających się kolejek bezrobotnych. Niemniej jednak, jeśli Europa ma skutecznie podnosić poziom życia swoich obywateli w rozrastającej się, zintegrowanej gospodarce globalnej, potrzebujemy także lepszych i wydajniejszych miejsc pracy.

W opracowanym w 2012 r. przez Komisję Europejską pakiecie dotyczącym zatrudnienia („W kierunku odnowy gospodarczej sprzyjającej zatrudnieniu”) wskazano sektory, w których wzrost zatrudnienia uznano za najbardziej prawdopodobny: służba zdrowia, technologie informacyjne i komunikacyjne, usługi osobiste i usługi dla gospodarstw domowych, a także obiecująca, choć trudna do zdefiniowania kategoria „zielonych miejsc pracy”. Niniejsze sprawozdanie dostarcza aktualnych danych dotyczących poziomu zatrudnienia i jakości pracy zarówno w rozwijających się, jak i upadających sektorach i zawodach.

Kluczowe ustalenia

Zmiany w strukturze zatrudnienia w UE, 2011-2014

W ciągu trzech lat, od drugiego kwartału 2011 r. do drugiego kwartału 2014 r., wzrost zatrudnienia w UE był asymetrycznie spolaryzowany: największy odnotowano na wysoko wynagradzanych stanowiskach, niewielki na najniżej wynagradzanych,

natomiast na stanowiskach o średnim poziomie wynagrodzeń nastąpił spadek. Na poziomie poszczególnych państw członkowskich obserwuje się różne tendencje w zakresie zmiany w strukturze zatrudnienia: w większości krajów następuje modernizacja lub polaryzacja, a w znaczącej mniejszości przypadków także większy wzrost zatrudnienia na stanowiskach nisko wynagradzanych.

Poziom zatrudnienia w UE zaczął ponownie rosnąć w drugim kwartale 2013 r., a w drugim kwartale 2014 r. zaobserwowano wzrost zatrudnienia netto na poziomie 1,8 mln. Niemniej jednak łączny poziom zatrudnienia w UE jest wciąż niższy o około cztery mln w porównaniu z sytuacją na początku kryzysu, czyli sześć lat temu.

Wzrost zatrudnienia umocnił się, szczególnie w zakresie nisko i średnio wynagradzanych miejsc pracy. Przez cały czas trwania kryzysu i bezpośrednio po jego zakończeniu (lata 2008-2013) zatrudnienie rosło tylko na stanowiskach, na których zatrudnionych jest 20% najlepiej zarabiających. W miarę stabilizowania się sytuacji gospodarczej, niżej wynagradzane miejsca pracy stanowiły coraz wyższy odsetek nowych stanowisk.

Zaobserwowany ostatnio wyraźny wzrost udziału zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu pracy jest główną przyczyną destandardyzacji stosunków pracy. Jeśli podzielić miejsca pracy w UE na pięć kategorii jednakowej wielkości (pięć kwintyli) w zależności od wysokości wynagrodzenia, widać, że wzrost stałego zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu coraz bardziej ogranicza się do górnego kwintyla, czyli wysoko wynagradzanych miejsc pracy; we wszystkich pozostałych kwintylach obserwuje się spadek.

Zmiany w strukturze zatrudnienia:

Sytuacja w krajach europejskich

Analiza sytuacji w sześciu krajach europejskich na przestrzeni ponad czterech dekad wskazuje na zaskakującą spójność ogólnych wzorców zmian strukturalnych pomimo różnic krótkoterminowych i kilku wyjątków. Struktury zatrudnienia w Niemczech i Wielkiej Brytanii ulegały polaryzacji od 1980 r., podczas gdy w Irlandii, Hiszpanii, Szwecji i Szwajcarii obserwowano mniej lub bardziej konsekwentną modernizację od lat 70. XX w. (z okresami gwałtownej polaryzacji w okresie recesji w Hiszpanii, a także w latach 80. XX w. w Irlandii i Szwajcarii).

Te różnice w poszczególnych krajach obserwowane były na tle bardzo podobnych ogólnych tendencji w zakresie zmian strukturalnych zachodzących w dłuższej perspektywie. Dezindustrializacja przyniosła wszędzie podobne efekty polaryzacyjne (wpływając niekorzystnie na zatrudnienie na średnio

wynagradzanych stanowiskach pracy), ale na ogólne tendencje w zakresie zmian strukturalnych większy wpływ miał rozwój sytuacji w bardziej dynamicznym sektorze usług; zmiany w tym zakresie zachodziły inaczej w każdym kraju. Na przykład wzrost zatrudnienia w sektorze publicznym na ogół wiązał się ze wzrostem liczby stosunkowo wysoko wynagradzanych miejsc pracy, chociaż w Wielkiej Brytanii przyniósł on również wzrost w najniższych kwintylach po 1990 r., przyczyniając się do polaryzacji.

Chociaż analiza zmian długoterminowych wskazuje na znaczące i utrzymujące się zróżnicowanie w poszczególnych krajach, uwidacznia się także kilka bardzo istotnych i uniwersalnych tendencji. Najważniejszą jest konsekwentny wzrost zatrudnienia na wysoko wynagradzanych stanowiskach w wielu krajach i w kilku okresach; jednocześnie zaobserwowano znaczny spadek średnio i nisko wynagradzanych miejsc pracy.

Zmiany w strukturze zatrudnienia:

Sytuacja na świecie

Kiedy dokonamy porównania na skalę globalną, zaobserwujemy dwa dość podobne wzorce zmian w strukturze zatrudnienia:

- w UE, Japonii i Stanach Zjednoczonych nastąpiła spolaryzowana modernizacja, z największym wzrostem wysoko wynagradzanych miejsc pracy, przy jednoczesnym spadku liczby średnio i nisko wynagradzanych miejsc pracy;
- w Australii, Chinach, Rosji i Korei Południowej nastąpiła modernizacja: największy wzrost zatrudnienia na wysoko wynagradzanych stanowiskach i najmniejszy w zakresie nisko wynagradzanych miejsc pracy.

Recesje lub okresy spowolnienia wzrostu gospodarczego zbiegały się w czasie z największą polaryzacją zmian w zatrudnieniu. Najbardziej ewidentne przykłady modernizacji obserwowano w krajach, w których następował szybki wzrost produkcji.

Pod względem skali siły roboczej i tempa wzrostu (w zakresie produkcji i zatrudnienia), wyjątkiem na skalę światową były Chiny. Zatrudnienie wzrastało w tempie ośmiu mln miejsc pracy rocznie - porównywalnym do całkowitego wzrostu zatrudnienia w UE w latach 2004-2013. W okresie pięciu lat pomiędzy 2005 a 2010 r. spadek zatrudnienia w rolnictwie sięgnął poziomu ponad 50 mln miejsc pracy, ale zostało to z nadwyżką zrekomensowane wzrostem netto zatrudnienia w przemyśle, budownictwie i handlu detalicznym, co było konsekwencją masowej (choć spowalniającej) migracji z regionów wiejskich do szybko rozwijających się chińskich miast.

Dodatkowe informacje

Sprawozdanie *Modernizacja czy polaryzacja? Długotrwałe i globalne zmiany w strukturze zatrudnienia: Europejski Monitor Zatrudnienia 2015* jest dostępne na stronie <http://eurofound.europa.eu/publications>.

Dodatkowych informacji udziela Enrique Fernández-Macias, kierownik ds. badań, efe@eurofound.europa.eu